

PACIFISTISCH SOCIALISTISCHE PARTIJ

De **Pacifistisch Socialistische Partij** (PSP) heeft tussen 1957 en 1991 op verschillende wijzen en met wisselend succes het pacifistische, links-socialistische geluid in de Nederlandse politiek vertegenwoordigd. Hoewel de partij nooit regeringsverantwoordelijkheid heeft gedragen, behoorde zij drie decennia lang tot een van de vaste elementen in de Nederlandse politiek.

De oprichting van de PSP op 26/27 januari 1957 volgde na een periode waarin pacifisten en linkse socialisten buiten de gevestigde politieke partijen waren komen te staan. In de late jaren veertig en vijftig werden wel pogingen gedaan om de verschillende pacifistische en links-socialistische groepjes onder een politiek vaandel te scharen (onder meer door de **Vooruitstrevende Partij voor de Wereldregering** en de **Socialistische Unie**), maar deze waren alle weinig succesvol. In 1955 richtten verschillende politiek dakloze pacifisten het Daklozenberaad op. Nadat het beraad er niet in was geslaagd de PvdA te bewegen tot een meer pacifistische koers, besloot men op 30 juni 1956 over te gaan tot oprichting van een Actiegroep tot Vorming van een Partij op Anti-Militaristische en Socialistische Grondslag. Op een congres op 26 en 27 januari 1957 in Hotel Krasnapolsky in Amsterdam werd vervolgens de PSP officieel opgericht.

In de eerste twee jaar van haar bestaan lukte de PSP reeds wat haar voorgangers niet voor elkaar hadden gekregen. Eind 1958 kende de partij een redelijk solide organisatie met ongeveer 2000 leden en een wekelijks verschijnend blad (*Bevrijding*). Bovendien was de partij er dat jaar in geslaagd om bij de verkiezingen voor de gemeenteraden en Provinciale Staten twee Statenzetels in Noord-Holland en in totaal 17 gemeenteraadszetels te behalen. In 1959 volgde ook de landelijke doorbraak: bij de op 12 maart 1959 gehouden verkiezingen voor de Tweede Kamer behaalde de partij twee zetels, waardoor H.J. Lankhorst en N. van de Veen in het parlement konden plaatsnemen. Met haar slogan 'socialisme zonder atoombom' had de PSP met succes ingespeeld op de groeiende angst voor nucleaire wapens. Vooral onder jongeren en intellectuelen in de grote steden verkreeg de PSP relatief veel aanhang. Een spotprenttekenaar doopte de partij dan ook om in de 'Paardestaartpartij'.

In de daaropvolgende jaren nam de PSP het voortouw in allerlei buitenparlementaire acties tegen kernwapens (samen met de Ban de Bom-beweging) en tegen de 'imperialistische' machtspolitiek van koloniale mogendheden (onder andere in Nieuw-Guinea, Angola, Algerije en later Vietnam). Het socialistische karakter van de PSP werd begin jaren zestig versterkt door de komst van verschillende linkse socialisten uit het Sociaal Democratisch Centrum en de Socialistische Werkerspartij (**Brug-groep**).

Hoewel pacifisme en socialisme in de in 1962 aangenomen beginselverklaring als een ondeelbare twee-eenheid werden beschouwd, was de verhouding tussen ethisch bevlogen pacifisten en de radicale socialisten niet vrij van spanningen. De electorale successen die de partij in de eerste helft van de jaren zestig wist te behalen, hield de gemoederen vooralsnog gesust. In 1962 veroverde de PSP bij verkiezingen dertien Statenzetels en 77 gemeenteraadszetels. Een jaar later verdubbelde de partij bij de Tweede-Kamerverkiezingen haar zeteltal.

Haar electorale hoogtepunt bereikte de PSP in 1966. Bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten in dat jaar behaalde de partij 5% van de stemmen, goed voor 24 Statenzetels. Met haar soms ludieke stijl, haar antimonarchistische standpunt en buitenparlementaire acties tegen de Vietnam-oorlog leek de PSP meer dan andere partijen aan te sluiten bij de nieuwe tijdgeest. De teleurstelling was dan ook groot toen bleek dat de partij bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer op 15 februari 1967 geen zetelwinst wist te boeken. Mede door de concurrentie van de **Democraten '66** (D'66) en de onder invloed van Nieuw Links 'verjongde' PvdA bleef de PSP steken op 2.9% van de stemmen.

Het tegenvallende verkiezingsresultaat in 1967 luidde een periode in waarin de PSP met allerlei interne conflicten over de te volgen koers kreeg te maken. Terwijl een klein deel een omvorming van de PSP tot een revolutionaire voorhoedepartij nastreefde, wenste een andere vleugel juist samenwerking van de partij met andere meer gematigde progressieve partijen als D'66, PvdA en de in 1968 opgerichte Politieke Partij Radicalen (PPR). In januari 1969 sloot de PSP zich samen met deze partijen aan bij de landelijke werkgroep het Progressief Akkoord (PAK), die de mogelijkheden van een stembusakkoord onderzocht. De deelname aan het PAK zorgde binnen de PSP voor nogal wat onrust: veel leden vreesden verwatering van de eigen beginselen. In 1970 nam de PSP in ongeveer de helft van de gemeentes en in vier provincies deel aan de verkiezingen op een PAK-lijst. Het was voor de PSP geen succes: het stemmental van de partij nam af. Met een eigen lijst nam de PSP vervolgens

deel aan de Tweede-Kamerverkiezingen van 1971. De uitslag was echter wederom zeer teleurstellend: slechts 1.4% van de kiezers stemde op de pacifistisch-socialisten.

Na deze teleurstellende resultaten verscherpten de interne tegenstellingen zich. Proletaries Links, een radicaal-linkse groep die de PSP tot revolutionaire voorhoedepartij wilde omvormen, zorgde voor de nodige amok binnen de partij. Na verschillende conflicten met de partijleiding verlieten de meeste leden van Proletaries Links de PSP; later zouden zij de Internationale Kommunistenbond oprichten. Het uittreden van Proletaries Links kon het tij echter niet keren. Bij de vervroegde Tweede-Kamerverkiezingen van 1972 behaalde de PSP wederom een mager resultaat (1.50% van de stemmen). Zowel in financieel en organisatorisch opzicht had de partij een nieuw dieptepunt bereikt. Het ledental liep terug (eind 1974 4800 leden) en het in 1972 opgezette wetenschappelijke bureau werd na een jaar reeds opgeheven. Ook de kwestie van samenwerking met andere linkse partijen bleef een splijtzwam. Een invloedrijke groep van ervaren PSP'ers, die bekend werd als de Oosterhesselengroep, wenste dat de PSP het voortouw zou nemen bij het totstandbrengen van eenheid in de linkse beweging. Het partijbestuur hield echter vast aan een onafhankelijke koers en de Oosterhesselengroep stapte op 23 november 1974 uit de volgens haar 'onduidelijke en verscheurde partij'.

De vele interne strubbelingen en koerswijzigingen hadden een negatief effect op het imago van de partij. Bij de uitermate gepolariseerde Tweede-Kamerverkiezingen van 1977 verloor de partij een groot deel van haar electoraat aan de PvdA. Met 0.9% van de stemmen behield de PSP slechts een zetel.

Na 1977 krabbelden de pacifistisch-socialisten langzaam weer op. De tijd van inhoudelijke ruzies was voorbij en geleidelijk aan nam het ledental weer toe tot ruim 9000 in 1980. Belangrijk voor de PSP was de (weder)opbloei van verschillende sociale bewegingen. Zo had de kwestie rondom de neutronenbom en de plaatsing van kruisraketten de vredesbeweging nieuw leven ingeblazen, terwijl actiegroepen als de antikernenergiegroep, de antiapartheidsbeweging, de vrouwenbeweging en de homobeweging zich roerden. De PSP wierp zich met redelijk succes op als politiek tehuis voor de verschillende bewegingen. Inhoudelijk zorgde het voor enige nieuwe accenten in het PSP-programma, zoals de strijd tegen het 'patriarchaat' en aandacht voor schone energie.

Het leverde de partij bij de Tweede-Kamerverkiezingen van 1981 flinke winst op. Met 2.1% van de stemmen verdrievoudigde de partij haar zetelaantal. Bij de vervroegde Tweede-Kamerverkiezingen van 1982 boekte de partij wederom lichte winst, die echter te gering was voor een vierde zetel. Ook het ledental was inmiddels sterk toegenomen: aan het einde van 1982 telde de partij 9979 leden.

Het succes was echter van tijdelijke aard. Nadat het kernwapenvraagstuk van de politieke agenda verdween, begon het ledental van de partij wederom terug te lopen. Tegelijk staken ook interne tegenstellingen weer de kop op. Ditmaal was de samenwerking met de andere klein-linkse partijen (de **Communistische Partij Nederland** (CPN), de Evangelische Volkspartij en de PPR) de splijtzwam. In 1983 bleek dat de meerderheid van de partijleden een 'kleine, sappige peer' (een onafhankelijke PSP) boven 'een grote, zure appel' (een klein-linkse fusiepartij) verkoos. Fractievoorzitter Fred van der Spek wierp zich op als voornaamste tegenstander van de door het partijbestuur beoogde klein-linkse samenwerking. Nadat vervolgens niet hij maar Andree van Es als lijsttrekker werd verkozen, verliet Van der Spek in 1985 met enige honderden leden de PSP om de Partij voor Socialisme en Ontwapening op te zetten.

De Tweede-Kamerverkiezingen van 1986 verliepen voor de PSP vervolgens uitermate teleurstellend. De partij behaalde 1.2% van de stemmen en viel daarmee terug tot een zetel. In de daaropvolgende jaren heerste een algehele malaisestemming in de partij. Het ledental liep sterk terug tot minder dan 4000 in 1989 en slechts weinig van de overgebleven leden meenden dat de partij nog bestaansrecht had. In februari 1989 sprak ruim 70% van de pacifistisch-socialisten zich dan ook uit voor een gezamenlijke lijst met de CPN, de PPR en de EVP. Als Groen Links nam de nieuwe lijst deel aan de Tweede-Kamerverkiezingen van 1989. De lijst behaalde 4.1% van de stemmen, een enigszins teleurstellend resultaat. Niettemin werden de besprekingen tot fusie met succes voortgezet en op 24 november 1990 werd Groen Links officieel opgericht. Op 27 januari 1991 hief de PSP zichzelf op in dezelfde ruimte waar de partij precies 34 jaar eerder was opgericht. Een aantal PSP-leden wenste niet mee te gaan met de fusie en richtte in 1992 de PSP'92 op. Dit uiterst marginale partijtje heeft slechts zeer kort bestaan.